

Technická univerzita v Liberci
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

41617 LIBEREC 1, Hájkova 6

tel : 048 - 5227328

Katedra : NÁRODNÍ ŠKOLY

Obor : NÁRODNÍ ŠKOLA

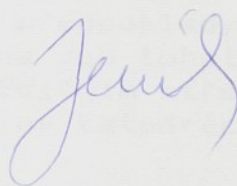
Cyklus dřevořezů

Autor :

Jméno a příjmení : Libor JENÍK

Adresa : Podzimní 1776/2, 407 47 Varnsdorf

Podpis :

Vedoucí práce : Doc. Eva Kubínová, akademická malířka

Počet	stran	obrázků	tabulek	příloh
	39	17	0	11

V Liberci 25. dubna 1998

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

461 17 Liberec 1, Hájkova 6 Tel.: 42.48.5352515

NÁRODNÍ ŠKOLY

Katedra:

ZADÁNÍ ZÁVĚREČNÉ PRÁCE

Libor Jeník

kandidát:

Podzimní 1776, 407 47 Varnsdorf

adresa:

Učitelství pro 1. stupeň základní školy

obor:

cyklus dřevorezů

Název ZP:

.....

.....

Doc. Eva Kubínová, ak. mal.

Vedoucí práce:

30. 4. 1998

Termín odevzdání:

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž specifikují zadání: východiska, cíle, předpoklady, metody zpracování, základní literaturu (zpravidla na rub tohoto formuláře). Zásady pro zpracování ZP lze zakoupit v Edičním středisku TU v Liberci a jsou též k dispozici v UK TU, na katedrách a na děkanátě Fakulty pedagogické.

14. 3.

V Liberci dne 1998

.....
vedoucí katedry

.....
děkan

Převzal (diplomant): Libor Jeník

Datum: 14.3. 1998

Podpis:

ANOTACE

Má závěrečná práce je nastíněním několika grafických technik tisku z výšky, zejména pak dřevorezu - jeho historie a současnosti.

V praktické části jsem tuto techniku práce se dřevem sám realizoval. Poukázal jsem také na možné využití několika grafických technik při práci s dětmi na 1. stupni základní školy, na způsob motivace žáků a vedení jejich výtvarné tvořivosti. Vše je doloženo několika ukázkami.

Jsem přesvědčen, že veškerá činnost, o které se ve vztahu k dětem zmiňuji, jim přispívá k harmonickému rozvoji jejich osobnosti.

Mon thèse propose quelques techniques graphiquées de l'impression en relief, surtout de la xyloglyphie, son histoire et sa coïncidence.

J'ai réalisé cette technique du travail tout seul dans la partie pratique. J'ai attiré l'attention aussi sur l'utilisation quelques techniques graphiquées dans le travail aux enfants a l'école primaire, sur la motivation des élèves et la direction collective de leur créativité graphiquées. Tout cela il est justifié par quelques démonstrations.

Je suis sûr que toutes activités dont j'ai parlé dans mon thèse, peuvent contribuer au développement de la personnalité.

My final paper outlines some graphic technologies of relief printing, especially xylography, it is history and the present. In the practic part I tried this technology out. I have also taken into consideration the usage of some graphic technologies working with children at the first stage of primary school, the motivation of the pupils and the leading of their art creativity. I have supported everything by additional materials. I am sure that all the activities I have mentioned considering the work with the children contribute to harmonic development of their personalities.

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci vypracoval samostatně a že jsem uvedl veškerou použitou literaturu.“

Ve Varnsdorfu, 25. dubna 1998

Libor Janů

Poděkování

Mé díky patří paní docentce Evě Kubínové za její drahý čas, který mi věnovala při nesčetných konzultacích, za veškerou její trpělivost a konečně, za poskytnutí materiálu pro mé dřevorezy. Toho, že jsem měl tu možnost pracovat pod vedením paní Kubínové, si nesmírně cením a vážím.

Další velký dík náleží všem, kteří mi vytvořili podmínky pro studium a dokončení závěrečné práce - rodičům a sourozencům a celé rodině mé přítelkyně, kteří mi poskytli zázemí v posledních týdnech mé práce, což mi ušetřilo drahocenný čas.

Vyjímečný dík pak patří mé přítelkyni, za její bezmeznou obětavost a trpělivost.

OBSAH

1. Úvod	1
2. Grafická technika	4
2.1. Grafika jako součást výtvarného umění...	4
2.2. Grafika má několik specifických rysů, ...	4
2.3. Dřevořez	5
2.4. Na území naší republiky se objevují první dřevořezy...	8
2.5. Americký dřevořez	9
2.6. Další techniky tisku z výšky	12
3. Vlastní práce	15
3.1. Inspirací k námětu příběhů za plotem...	15
3.2. Cyklus dřevořezů, jež jsem zhotovil...	18
4. Dětské práce	27
4.1. V úvodní části jsem využil knižních publikací...	28
4.2. Nynějším úkolem žáků bylo vytvořit matici...	29
4.3. Grafické techniky jsou pro děti velice zajímavé, ...	34
5. Závěr	36
Seznam literatury	37

1. Úvod

Již v prvním ročníku studia na pedagogické fakultě jsem si uvědomil, že téma mé případné diplomové práce bude z oboru výtvarného umění. Nikdy jsem neoplýval skvělou technikou kresby či malby, ani jsem nevynikal v kterékoli jiné technice výtvarného umění, jen úvodní rok tohoto předmětu na Technické univerzitě v Liberci ve mně vyvolal nadšení a chuť vyzkoušet si něco „většího“ pod bezpochyby odborným dohledem. A mé představy začaly dostávat konkrétnějších podob. Zejména po absolvování neopakovatelných, svou atmosférou poklidného venkova, výtvarných kurzů ve vesničce Ktová u Turnova.

Tehdy jsem vytvořil detailní kresbu kohoutí hlavy za abstraktním plotem. Právě myšlenka jakéhosi předmětu umístěného za mřížoví plotu se stala základem pro mou diplomovou práci. Zbývalo domyslet, jakých předmětů nebo čeho se bude cyklus týkat. Zmínil jsem se o cyklu. Témata k našim závěrečným pracím jsme měli možnost vybrat si s dostatečným předstihem, a i když jsem znal zadání své práce - abstraktní cyklus dřevořezů, nebyl jsem ještě dostatečně rozhodnut o její finální podobě.

Konečná verze se zrodila na pro nás Čechy exotickém místě a za přispění vyjimečných lidí. Tímto kouzelným místem je Austrálie, lépe uvedeno centrální Austrálie, a vskutku

/ obr. č.1 - Aboriginální /

zajímavými lidmi mám na mysli původní obyvatele tohoto kontinentu, věčně zamračené Aboriginálce /obr. č.1/. Setkání s nimi bylo pro mě fascinujícím zážitkem a dalo by se o něm napsat mnoho stran, ale tato vyprávění by se spíše hodila do nějakého cestopisu.

Stručně jenom důležitá fakta, která mě ovlivnila při vytváření mých dřevořezů, o něco podrobněji se jimi budu zabývat až v dalších oddílech.

Měl jsem tu možnost poznat některá umělecká díla a výtvary domorodých obyvatel

2. Grafická technika

2.1. Grafika jako součást výtvarného umění zaujímá významné postavení. Jde, jednoduše řečeno, o umění převést vyobrazení nebo písmena, text do dřeva, kovu, kamene a jiných materiálů s následným otištěním tohoto motivu na papír.

Snad nejstarším materiálem grafických technik je dřevo. Přípravuje se dvojím způsobem - pro dřevořez nebo pro dřevoryt. Jedná se o techniku, jejíž princip spočívá v tzv. tisku z výšky. Veškerá grafika spočívá ještě na dvou dalších principech :

- tisku z hloubky
- tisku z plochy

2.2. Grafika má několik specifických rysů, kterými se odlišuje od ostatních výtvarných technik. Nejzřetelnějším je jistě omezenost formátu. Ten je nutno přizpůsobit náročné technologii tisku. V nedlouhé historii grafiky se setkáváme povětšinou pouze s menšími formáty knižních velikostí. Větší formát grafických volných listů se stal módou až ve 20. století. Nebyly výjimkou ani dřevořezy velkých rozměrů, jak tomu bylo například u německého dřevořezce z 2. poloviny 20. století Hapa Grieshabera. Ten vytvářel díla o formátech 2 m x 3 m, k čemuž potřeboval štočky

ohromných velikostí. Někteří američtí dřevořezci používali pro tisk na papír velkého formátu /výška přes 1.5 m/ několik malých štočků, které dohromady poskládané vytvářely monumentální obrazy.

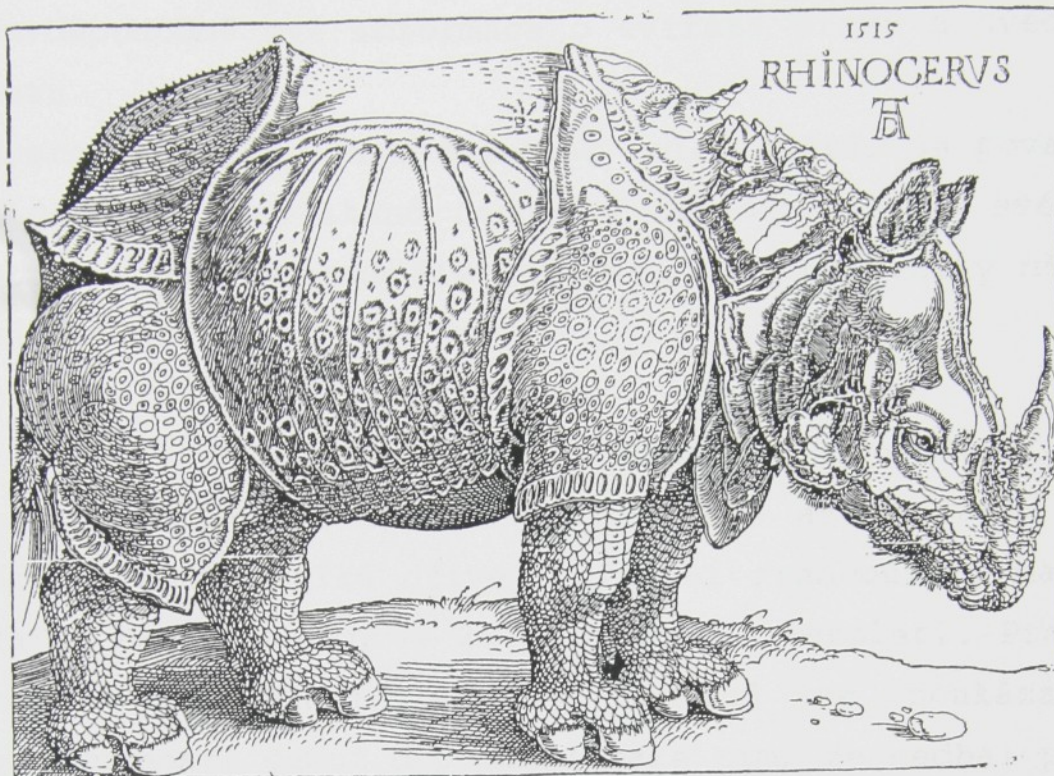
Další významný rys grafiky je kontrast dvou barev. Základní podobu grafických listů vytváří kontrast zejména černé a bílé. Výtvarník se při práci snaží své vidění „zjednodušit“ a realizovat tak, aby výsledný černobílý efekt působil nejen dokonale vizuálně, ale také vyzařoval žádaný výraz.

Posledním typickým znakem grafiky je jistě její fyzická náročnost a v neposlední řadě umělcova zručnost.

2.3.DŘEVOŘEZ

Grafických technik je mnoho a o některých se ještě zmíním, ale nejdřív se vrátím obšírněji k jedné z technik tisku z výšky - dřevořezu, tj. technice, se kterou jsem sám pracoval.

Základem je do podélně seříznutého dřevěného špalíčku nožíky vyřezaná kresba, na níž se nanáší barva a tiskne černě. Nositelem pozdějšího obrazu je papír.

/ obr. č.2 / „Rhinoceros” - Albrecht Dürer /dřevořez/

tím, že byl po dvou letech rozšířen z původních šesti svatých na osm, skládá se tedy ze dvou štočků. Ještě bych chtěl jmenovat jedno dílo Albrechta Dürera, i když za povšimnutí stojí jistě všechna. Umělecká práce byla vytvořena v roce 1515 a je kombinována s xylografickým textem. Jedná se o dekorativní vyobrazení nosorožce, který byl dovezen z Indie portugalskému králi Emanuelovi. O této práci se zmiňují kvůli osobě řezbáře Valentina Ferdinanda, rodáka z Moravy, žijícího v té době v Lisabonu, který měl patrně velký podíl na vzniku dřevořezu „Rhinoceros /Nosorožec/”. V dopise, který Valentin posílal svému známému do Norimberku byla totiž přiložena také nosorožcova skica a Dürer načerpal

pravděpodobně své informace o zvířeti právě z uvedeného listu.

Dürerovy grafiky jsou známé po celém světě, je považován za jednoho z velikánů techniky dřevořezu a ve své době patřil k nejvýznamnějším postavám, jež ovlivnily německé renesanční umění.

Návrat dřevořezu, jeho opětovného rozkvětu s sebou přineslo až století 18. v Anglii. Další velké oživení přináší francouzský malíř a grafik Paul Gauguin ve 2. polovině 19. století. Pracoval hodně s přírodními motivy, snažil se poukázat na jednoduchost, čemuž dopomáhal také tím, že nedbal příliš na zachycení prostorovosti. Podobně tomu bylo u Němce Emila Noldeho /vlastním jménem Emil Hansen/. Jeho dřevořezy společně s akvarely uvedl v cyklu *Nemalované obrazy*. Jistě těch, kteří přispívali k rozšíření oblíbenosti dřevořezů bylo daleko více, někteří umělci vytvářeli dřevořezy jen ojediněle, jiní se seskupili třeba do spolků a sdružení, kde se pak vytvářela díla pod hlavičkou příslušné skupiny /např. Novembergruppe - dřevořez *Zničením vlastnictví k osvobození člověka*/.

2.4. Na území naší republiky se objevují první dřevořezci v polovině 15. století na Moravě v okolí Olomouce. Čeští řezbáři měli již v té době bohatou tradici, a tak se dřevořezy z Čech brzy proslavily po celé Evropě. Známý byl především

ilustrační lidový dřevořez, který používá i některé pouze české prvky.

Zpočátku u děl převažovala tematika náboženská a to především jako ilustrace /ty byly do knih vlepovány/. Později při návratu dřevořezů na umělecké nebe se podkladem pro tuto techniku stávalo prakticky cokoliv.

2.5.AMERICKÝ DŘEVOŘEZ

Úplné znovuzrození zažívá dřevořez až po 2. světové válce především zásluhou amerických řezbářů, např. Leonarda Baskina, který vytvářel dřevořezy větších rozměrů /například *Muž míru* (1952) 168,9 x 91,4 cm/, Antonia Frasconiho /např. *Pes a krokodýl* (1952)/, Carol Summersové a jiných.

V roce 1996 se konala v Praze v Domě U černé Matky Boží výstava s názvem *Český kubismus, Lyonel Feininger*. Feininger, který byl do značné míry ovlivněn kubismem, ale vytvořil si vlastní osobitý styl, také spadá do skupiny amerických řezbářů 50. let.

Koncem padátých let však pozvolna klesal zájem o americkou grafiku a ve druhé polovině 20. století se již dřevořez zdál jako zastaralá a mrtvá technika. Do popředí se dostává tzv. *pop-art* /především díky rozvoji ofsetové techniky/. V pop-artu je příběh nahrazen každodenní rutinou a masová produkce nabývá stejného významu jako originalita. Za

nejvýznamnějšího výtvarníka pop-artu je považován Američan Andy Warhol /1928 - 1987/.

Na začátku sedmdesátých let dochází k odklonu od neosobního pop-artu a vzrůstá opět zájem o monotypy, ručně kolorované a kolážované tisky. Nejprístupnější technikou se jeví dřevořez. Výrazným faktorem znovuzrození dřevořezu byla nová výroba ručního papíru, především japonského. Američtí umělci experimentovali s vodovými tiskařskými barvami a snažili se přizpůsobit tradiční japonské metody současným západním trendům.

Do popředí se tak dostává barevný dřevořez, který získává větší možnosti výrazu. Je výsledkem symbiózy evropských, amerických a japonských pramenů. Někteří američtí řezbáři vycházeli více z evropského folklóru - Jay Bolotin a Nefertiti, Karen Kuncová ve svých pracích syntetizuje japonský a americký přístup k metodám a materiálům dřevořezu a k abstraktnímu pojetí linie, tvaru a světla. Richard Bosman, Louisa Chaseová, Jim Dine i Roberto Juarez vytvářejí novou podobu abstraktnímu expresinismu.

počátku 2. poloviny tohoto století i v nově vzniklých dřevořezích. Zaujaly mě dřevořezy posledně jmenovaného, Roberta Juareze, které vybuchují veškerou primitivní energií a silou, jež je tomuto výrazovému prostředku vlastní /například dřevořez *Chlapec s ptákem* (1983), obrázek č.3 /.

/ obr. č.3 - „Chlapec s ptákem“; R. Juarez /

Americký dřevořez 80. let podstatně ovlivnil vývoj dřevořezu na celém světě a nás nevyjímaje, proto také na počátku 2. poloviny tohoto století i v Čechách nastupuje nová vlna dřevořezu, ve které se do popředí tlačí dřevořez barevný.

Významnou osobností našeho dřevořezu je kupříkladu Karel Svolinský /Shakespearovský motiv/, dále Bohumil Kubišta Pozůstatky

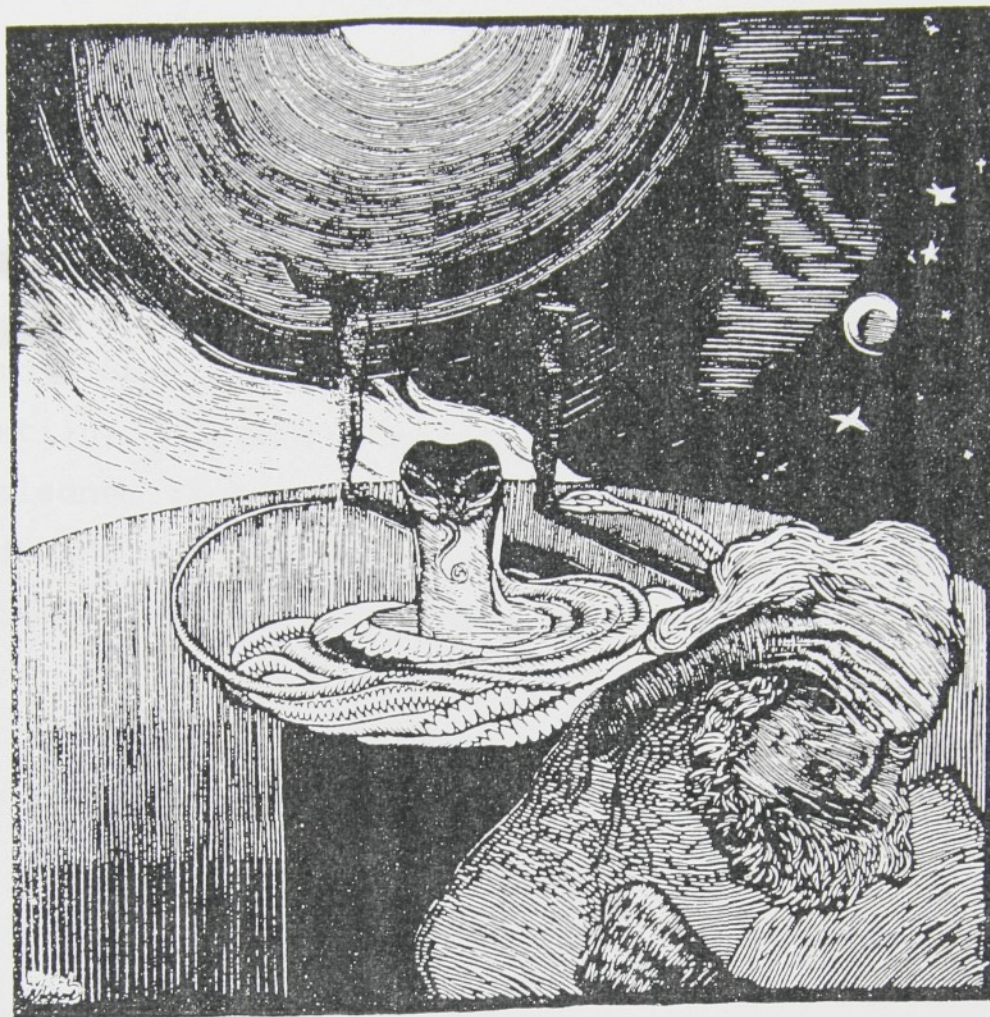
/Pozůstatky padlého/, Karel Hruška, Josef Váchal /například *Ostrov blaženců* - barevný dřevořez velkého formátu - 208 x 208 cm/ a Ernest Zmeták /*Vesnička* - černobílý dřevořez velkých rozměrů - 420 x 330/.

2.6. DALŠÍ TECHNIKY TISKU Z VÝŠKY

Dřevořezu velice blízkou technikou je dřevoryt /také xylografie/, ten z dřevořezu vyvinul koncem 18. století Angličan Thomas Bewick. Používá se zde napříč seříznutého zimostřezového dřeva, do něhož je motiv vyryt rydlý. Důležitým aspektem ovlivňujícím kvalitu díla je tvrdost zmíněného zimostřezového dřeva, která dovoluje preciznější práci s detailem a jemnější odstupňování tónin a zároveň umožňuje větší počet obtahů. Z těchto důvodů začala být v knižní a časopisecké ilustraci dávana přednost dřevorytům před dřevořezy.

Vyjímečnou osobností mezi českými dřevorytci byl již zmiňovaný Josef Váchal - obr. č.4 /například *Starý rytec* - jedná se o barevný dřevoryt/. Známou osobností českého dřevorytu je i J. Lukavský, František Kobliha nebo František Kupka. Za doby Československa byl uznávaným umělcem Orest Dubaj.

Mezi nenáročné techniky tisku z výšky jak na obtížnost rytí, tak na materiál patří *linoryt*, což je oblíbená technika u dětí a také hojně využívaná. Výhodným materiálem je linoleum a to

/obr. č.4 - list z cyklu Mystikové a vizionáři; Josef Váchal - dřevoryt/

především linoleum korkové, PVC, linoleum gumové a jiné podlahové krytiny. Předností lina je také snadné formátování, které může mít i netradiční podobu, podle potřeby a záměru autora linorytu. Ještě jedna skutečnost hovoří v prospěch tohoto materiálu, lino nemusíme nikterak zvlášť povrchově upravovat.

3. Vlastní práce

Jak jsem již uvedl v úvodu a také podle samotného názvu diplomové práce je zřejmé, že mou vlastní prací je dřevořez. Nemám prakticky žádné zkušenosti s touto technikou, ani s materiálem - před touto prací jsem vyřezal do dřeva všehovšudy pouze dvě dílka, z čehož se v jednom případě jednalo o dřevoryt. Ale hned při prvním setkání s tvorbou mé profesorky na výtvarnou výchovu Doc. Evy Kubínové si mě tento přírodní materiál získal. Jen jsem čekal na příležitost, kdy si budu moci techniku dřevořezu či dřevorytu vyzkoušet.

Má chabá zkušenost v práci se dřevem se /i přes teoretickou přípravu/ do cyklu, který zde představuji, nemalou měrou jistě promítla. Ovšem dřevo je tak jedinečný materiál, že mnohdy by stačilo vytisknout pouze holou plochu a jistě samotná struktura tohoto přírodního materiálu by vytvořila zajímavý obraz.

3.1. Inspirací k námětu příběhů za plotem mi bylo, jak jsem již napsal, velkou měrou umění australských domorodců. Jejich plátna jsou vlastně jakousi knihou, kde mají zaznamenány významné události.

Malou ukázkou tohoto umění je na následující stránce obrázek číslo 5. Jde o typickou kresbu, na které je ve středu plátna vyznačen symbol svazku /rodiny, kmene.../, ze kterého následně vedou větve

/obr. č. 5 - Aboriginelská malba na plátně/

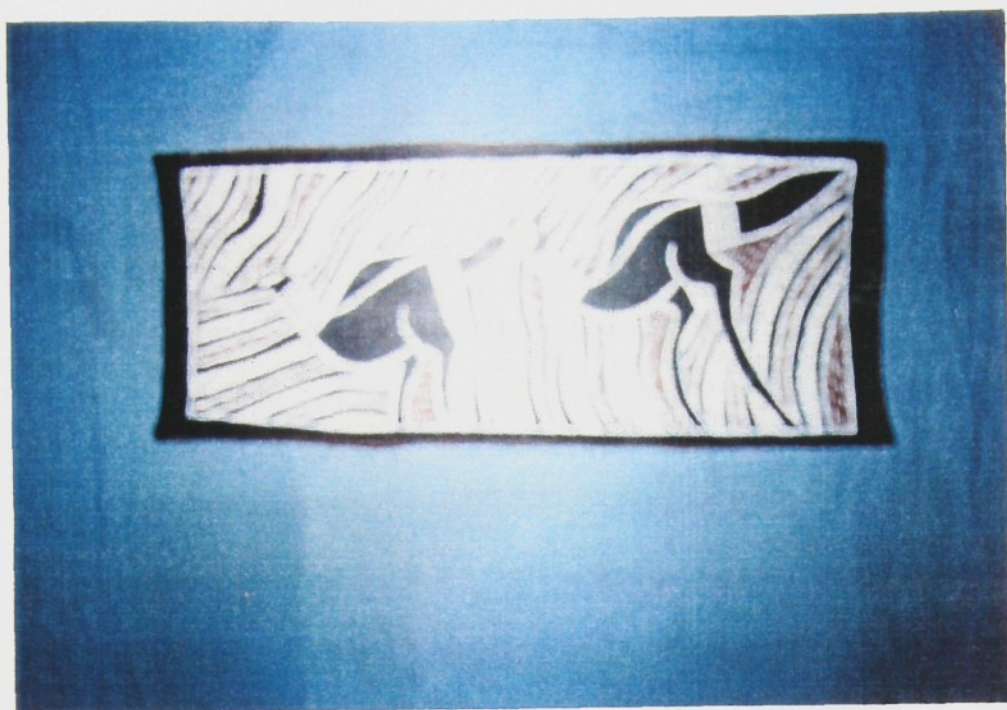
potomků, jejichž cesty se rozbíhají - každá na jinou stranu. Na plátně jsou ještě další znaky a prvky, ovšem jejich význam jsem nebyl schopen po rozmluvě s autorkou díla pochopit.

Technika, jakou byla tato malba vytvořena, je také zajímavá. Obraz je vytvořen z mnoha teček, které jsou na plátno nanášeny speciálně pro tuto příležitost vyrobeným štětečkem z vláken pouštních rostlin. Barvy jsou čistě přírodní - rozemleté kameny, posléze se k této drti přidá voda a vznikne potřebná kašovitá barva podobná temperě. Malba uvedená na obr. 5 pochází ze srdce Austrálie, z pouště ležící v oblasti aboriginalského území asi 200 km severně od Alice Springs.

/obr. č. 6 - Aboriginská umělkyně/

Autorka zmiňovaného plátna /obr. č. 6/ je obyčejná vesnická žena, kterých můžete potkat nespočet. Všechny malují, ale většina jen pro potřeby své nebo rodiny /přirovnal bych to k jakémusi kronikářství/. Ale i do těchto končin pronikla civilizace, a tak někteří /většinou ženy/ se nesměle pokoušejí nabízet své výtvořby zbloudilým turistům. Ta „moje“ umělkyně skromně postávala opodál místa, kde jsme doplňovali pohonné

/obr. č. 7 - čarová technika na dřevě - „běžící emu“/

hmoty. Majitel pumpy nás informoval, že sem občas přichází z nedaleké vesnice.

Protože se má práce týká dřeva, rád bych uvedl ještě ukázkou malby na dřevo. Zde používají Aboriginalci převážně techniku čarovou nikoliv techniku bodů. Materiálem bývá často kůra různých eukalyptových stromů, jako je tomu i v případě obrázku číslo 7.

3.2.

Cyklus dřevorezů, jež jsem zhotovil, vypráví příběh kohosi stojícího za plotem, o jaký příběh se jedná, to ponechávám čistě na fantazii každého. Důležité však je, že ruce objevující

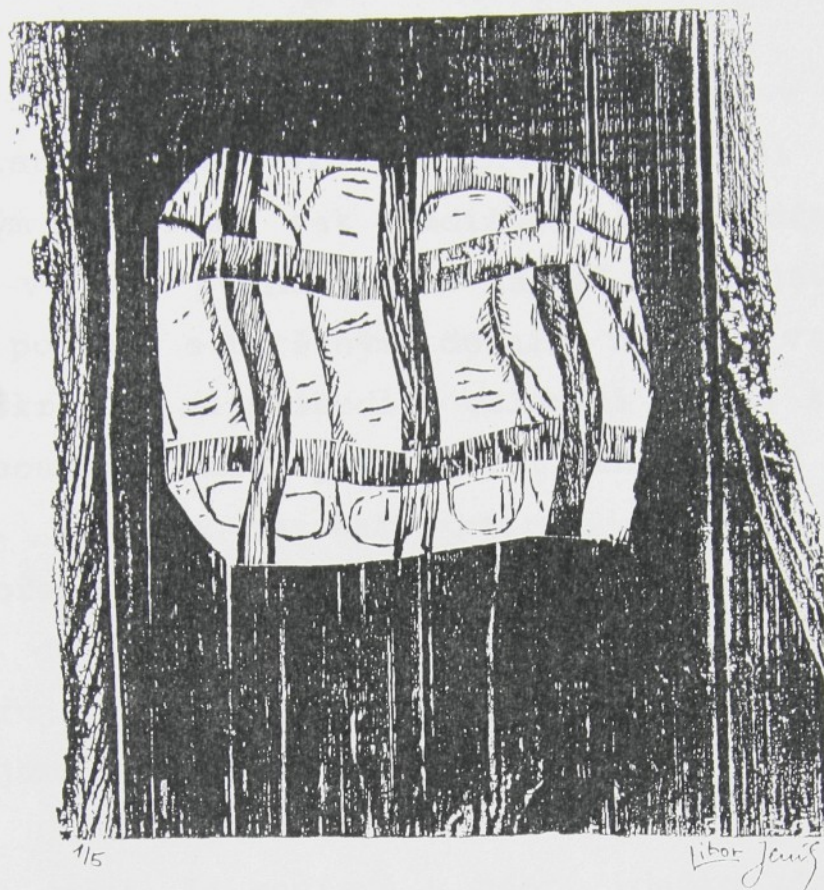
se za drátěnou mříží vyjadřují určitou náladu, pocit, situaci nebo jsem se aspoň snažil, aby tomu tak bylo.

Dřevořez první - Zevlování. Jde o jediný negativ obsažený v cyklu. Domnívám se, že se jedná o první ze dvou technicky

/obr. č. 8 - ZEVLOVÁNÍ/

nejvydařenějších dřevořezů. Jak se později ukázalo, nebylo zde potřeba vyřezávat tolik jemností, právě toto se mi stávalo v dalších štočcích nepříjemnou překážkou.

/obr. č. 9 - VÝKŘIK/

Kontrast tmavá - světlá v tomto případě vynikl asi vůbec nejlépe. Ruka ,přesněji část dlaně s prsty, se mi jeví jako povedená „dřevěná“ záležitost. Zejména dolní pasáž rámečku je, podle mého soudu, hezkou dřevořezebnou prací.

Pocit zevlování, dodal bych přívlastek frajerské, ve mně vyvolává zavěšený malíček. Dovedu si představit mladíka s ulízanými vlasy takto zapřeného o plot s druhou rukou v kapse, jak pokukuje po kolemjdoucích dívčinách.

Dřevořez druhý - Výkřik
/obr. č. 9/. Už pouze výslednou barvou, je téměř

část malíčku splývá s pozadím, stejně jako horní článek prsteníčku. Oproti tomu je v této práci zdařilá řezba prutů plotu a to zase zejména v dolní pasáži okenního výřezu. Světlé mapy okolí rámečku nechávají vyniknout nádherné struktury dřevěného materiálu. Technicky bych zařadil tento dřevořez jako nejméně zdařilý.

/obr. č. 10 - JE NESVŮJ/

Dřevořez čtvrtý -
Vyhližení /obr.č. 11/. Odlišnost tohoto výtvoru je nejenom v odlišném tématu, ale je rozdílný také svým

formátem. Jde o formátově největší dřevořez. Velice řezbářsky zdařile se mi jeví pozadí v této práci. Problém jsem měl, stejně jako u předchozího díla, převážně s jemnými výstupky vrásek pod klouby prstů, přes nesmírnou pečlivost jsem se ovšem neubráníl úlomkům, které ve výsledku však nejsou téměř patrné.

/obr.č. 11 - VYHLÍŽENÍ/

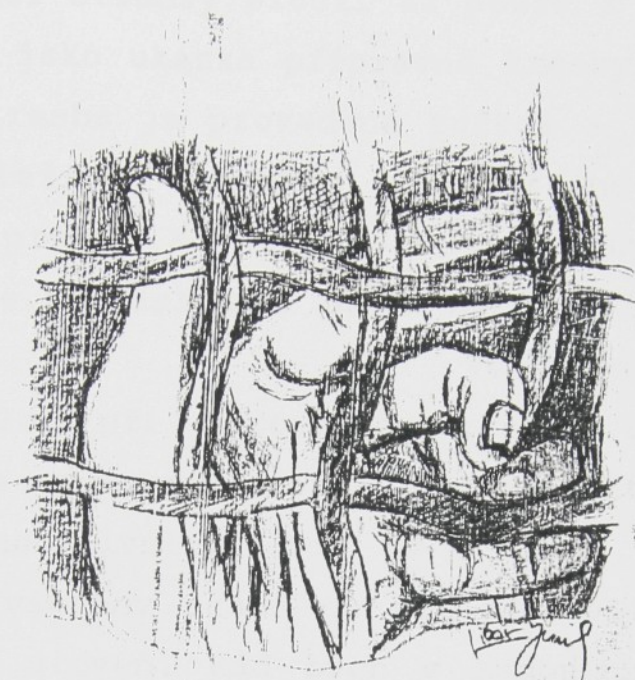
Barevně se mi podařilo výrazně oddělit kůru štočku, což v tisku vypadá velmi elegantně a vyzdvihuje reálnou podobu štočku.

Dřevořez pátý - Bez názvu /obr.č. 12/. Tato práce je odlišná téměř ve všem od ostatních výtvorů cyklu. Formátově je nejmenší, dřevořezebně je rozdílná množstvím křížového řezu, který působí až dekorativně, z celé ruky jsou v díle vystaveny pouze dva prsty, které mohou být z jedné ruky,

/obr.č. 12 - BEZ NÁZVU/

ale také každý z jiné. Je nejvíce barevně rozdělená, modrá barva působí chladně, ovšem v kombinaci s teplem

/obr.č. 13 - ofocená přípravná kresba na dřevěném štočku/

dřevo vyvolává smíšené pocity. Tiskem vystoupily zajímavé podélné vlny, které tento dřevořez činí vyjimečným ve vztahu k ostatním dřevořezům.

S tímto „dřevem“ jsem neměl prakticky žádné větší obtíže. Jen snad, aby v porovnání s druhými štočky tento ve výsledku nezanikl. Jak se ukazuje, mé obavy byly naprosto liché.

4. Dětské práce

Tématem dětských prací byly nálady zobrazené v grimasách lidského obličeje. Grimasy nebo-li výrazy spadají do oblasti mimoslovní (nonverbální) komunikace. Lze je rozdělit do dvou skupin:

1/ Grimasy záměrně vytvořené s jasným úmyslem či záměrem pozorovatele beze slov informovat o vlastním postoji k dané situaci, nebo je vytvořenou grimasou odvést od nežádoucího odhalení skutečného prožívání.

2/ Grimasy mimovolně vytvořené následkem neočekávané situace. Typickým příkladem takové situace může být úlek, vydešení, ale také úšklebky vzniklé následkem reakce na momentální konání např. kousnutí do citrónu apod. Samostatnou oblastí v této skupině jsou tiky - samovolné stahy svalových vláken a snopců, jež bývají pro jedince obvykle nežádoucí a nepříjemné.

Každý člověk působí na své okolí nespočtem rozličných grimas - mistry v této oblasti jsou mimové, klauni a herci.

Lidská tvář je odrazem nitra člověka; každý člověk je obvykle schopen vybavit si výraz tváře odpovídající danému pocitu. I malé dítě dokáže přesně pojmenovat základní lidské nálady, jakými jsou například smutek, pláč, radost, zlost apod.

Děti, které výtvarně zpracovávaly tematiku grimas a výrazů, při dramatické výchově velice rády předváděly a navzájem určovaly názvy jednotlivých lidských pocitů a stavů. /Této hry jsem později využil k motivaci./

4.1. V úvodní části jsem využil knižních publikací k seznámení dětí s různými směry a způsoby výtvarného zachycování lidské tváře. Představil jsem jim Picassovu *Plačící ženu*, *Autoportrét* Egona Schieleho, *Maxe Beckmanna*, *Rembrandta* a *Vincenta van Gogha*, *Sírotka na hřbitově* od Eugéna Delacroixe, *Géricaultovu Ženu stíženou hrací mánií*, *portrét Dürerova otce* pod názvem *Malířův otec*, expresionistický *Výkřik*, a také *Leonardovu Dámu s hranostajem*. Jistě zajímavým momentem bylo představení obrazu s názvem *Mele* od Juliana Schnabela, který své dílo vytvořil neobvyklou technikou - asambláží. Podobizna vznikla z rozbitých hrníčků a talířků vlepených na plátno. Při této technice se používají i další drobné předměty, jakými jsou kousky dřeva, plechu, dráty apod.

Ve druhé fázi motivačního rozhovoru se děti opět vrátily ke knižním publikacím a postupně pojmenovávaly jednotlivé stavy a nálady portrétovaných osob. Jejich správné návrhy jsem zapisoval na tabuli spolu s dalšími, dětem známými náladami a grimasami. Na tabuli se ocitl následující výčet lidských grimas :

smutek, zlost, radost, přihlouplost, vychytralost, vyjukanost, ostražitost,

zoufalství, veselost, šílenství, vztek, únava, nadutost, zamilovanost.

V další fázi jsem vyzval děti, aby přešly k zrcadlům ve sborovně a „odzkoušely si“ vlastní úšklebky. Všechny měly pozorně sledovat pohyb obočí a koutků úst, vznikající a zanikající rýhy v obličeji, měly pozorovat nové tvary očí, úst, nosu i celého měnícího se obličeje.

Děti se automaticky tahaly za uši, nadzvedávaly si prsty nosní dírky, tvarovaly si pusy apod. Při přechodu na pracovní místo si měly jeden výraz pamatovat.

4.2. Nynějším úkolem žáků bylo vytvořit matrici grimasy obličeje pro nalepení a následující tisk z výšky /v předešlé hodině byli seznámeni s principem tisku z výšky./

Tužkou předkreslovali jednotlivé části, nebo zhotovovali celé návrhy obličejů, postupně je stříhali a lepili na čtvrtku. Někteří měli zcela jasnou představu o budoucím výsledku své práce /např. tvůrci obrázků - viz. příloha - číslo 1, 3, 4, 7, 10 a 11/ - výsledné tisky byly většinou „reálné“ portréty. Některá díla byla postupně domýšlena a dotvářena /číslo 2, 5, 8 a 9/ - tvůrci těchto prací si dopomáhali vlastní představivostí a fantazií, výsledkem byly fantaskní obličeje mnohdy připomínající pohádkové postavy a skřítky. U některých byla poznat počáteční bezradnost a hluché tápání. Někdo

také „využil“ zajímavého prvku z práce kamaráda, jedna dívka zcela napodobovala práci své spolužačky /obrázky 6 a 7/.

Na tomto typu matrice si děti vyzkoušely kromě tisku z výšky ještě další dvě techniky - *frotáž* a *slepotisk*. Při pozdějším rozboru

"/obr. č. 14/

přišly děti k závěru, že každá práce, přestože bylo dané jednotné téma, vynikla při jiném druhu techniky. Některé matrice mám připraveny k nahlédnutí v příloze. Podotýkám některé, poněvadž několik matric jsme zničili při prvních pokusech o slepotisk, ze kterého jsme

/obr. č.15 - zmenšená kopie matrice k předcházejícímu obrázku/

nakonec po třech tiscích, které jsme zhotovili aspoň pro ukázkou, upustili.

Tyto tři slepotisky jsou také uvedeny v příloze.

Jak jsem se již zmínil, každá práce vynikla v jiné technice. To dokumentuje také obr. č.14, který vyšel velmi hezky a zajímavě v barevném tisku. Barvy byly nanášeny nepravidelně a výsledek byl ponechán převážně náhodě, což se v mnohých případech vyplatilo, děti stejně přitahuje experiment a risk více, než nějaké osvědčené a mnohokrát vyzkoušené metody a postupy.

Oproti tisku, však matrice stejné práce nepůsobila nijak vyjíměčným dojmem a ještě než došlo na tisk, nesliboval jsem si pražádný oslnivý výsledek / později jsem se takto zmýlil ještě několikrát /. Černobílá kopie matrice / obr. č.15 / dokládá mé tvrzení, že hra barev ve výsledném tisku vyzdvihla tuto práci o několik stupínků

/obr. č.16/

výš. Frotáž shodné matrice naopak zapadla do šedi průměrných prací.

Rád bych také uvedl ukázkou vždy jedné práce z obou skupin grimas, do kterých jsem dětské výtvořiny rozdělil / viz. výše /.

Obr. č.16 je krásným příkladem snahy dítěte zobrazit co nejreálnější podobu, ovšem původní vytyčený záměr, vytvořit obličejové gesto, se z tohoto dílka zcela vytratil. Žák nepochopil přesně pojem grimasa a vytvořil pod dojmem, že plní požadovaný úkol, určitý typ člověka, v tomto případě se jednalo o

/obr. č.17/

člena hnutí punk. Přesto, že žák nesplnil požadavek, je jeho tisk velmi vydařený a po stránce technické, vzhledem k věku dítěte, na vysoké úrovni.

Ukázku z druhé skupiny tisků, ze skupiny, kde děti upustily od reálna a

vytvářely fantastické obličejce, tváře vymyšlených bytostí, práce připomínající karnevalové masky nebo masky šamanů nějakých divošských kmenů, představuje obr. č.17. Autor se nejprve pokoušel vytvořit grimasu zlosti, která je ve výsledku patrná zejména ve tvaru obočí a „zamračeného“ čela, pak ale nevěděl, jak charakterizovat tuto grimasu dále. Rozhodl se tedy vytvořit výraz připomínající rozzlobeného krále, což se mu jistě podařilo.

Podle pozdějších reakcí se domnívám, že žáci 5. ročníku ZŠ, se kterými jsem prováděl popisovanou výtvarnou činnost, pracovali s nadšením a chutí. Výsledek jejich tvorby je také podle toho patrný /všechny tisky jsou k nahlédnutí v příloze/.

4.3. Grafické techniky jsou pro děti velice zajímavé, jako batolata obtiskovaly upatlané ruce na nábytek, porovnávaly svoje vytlačené boty v písku; v předškolním a školním věku frotážovaly mince a různé obrázky, až se nyní dostaly k opravdové grafické technice a pracovaly s válečkem, tiskařskou barvou a lisem. Zhotovování a tisknutí grafického obrázku je pro malé „výtvarníky“ velikým dobrodružstvím a objevováním.

Cílem mé snahy bylo přiblížit děti výtvarnému umění, naučit je vnímat a rozumět různým postupům a principům při výtvarné práci. A jakým jiným způsobem tohoto cíle dosáhnout než-li tím, že děti budou moci samy vnikat pod povrch a zkoušet si

5. Závěr

Má závěrečná práce se skládala ze dvou hlavních částí : teoretické a praktické.

V teoretické části jsem se snažil nastínit problematiku tisku z výšky a to zejména dřevořezu, jelikož ten byl základem mé praktické části. Jmenoval jsem techniky, které je možné úspěšně praktikovat s dětmi na 1. stupni základní školy / vyjma dřevořezu a dřevorytu, které jsou pro tyto děti technicky příliš náročné/.

Grafika jako taková dává dětem prostor seznámit se s rozličným materiálem, při práci se učí trpělivosti, představivosti, rozvíjí si svou fantazii, stávají se zručnějšími a prohlubuje se u nich celkové estetické cítění.

Technika dřevořezu byla pro mě technikou, se kterou jsem se teprve seznamoval. Práce se dřevem mě však velmi bavila, a tak jsem se snažil s tímto handicapem, co nejlépe vyrovnat. Získané zkušenosti jistě uplatním i v mé případné budoucí praxi.

Seznam literatury

1. Adamec J., Šamšula P.: Průvodce výtvarným uměním II. Práce. Praha 1995, 1. vydání.
2. Bartko O., Bradová Z., Kocůrková J.: Výtvarná výchova v 1. a 2. ročníku středních pedagogických škol. SPN. Praha 1984, 1. vydání.
3. Beckettová W.: Toulky světem malířství - základní průvodce dějinami výtvarného umění /přeloženo z anglického vydání The Story of Painting, Dorling Kindersley Ltd., London 1994/. Fortuna Print. Praha 1996, 1. vydání.
4. Bláha J., Slavík J.: Průvodce výtvarným uměním V. Práce. Praha 1997, 1. vydání.
5. Bláha J., Šamšula P.: Průvodce výtvarným uměním III. Práce. Praha 1996, 1. vydání.
6. Hlaváček L. s kol.: Současné české a slovenské umění. Odeon. Praha 1985, 2. vydání.
7. Hofman L.: Výtvarné hříčky. Albatros. Praha 1989, 1. vydání.
8. Krejča A.: Grafické techniky. Aventinum. Praha 1994, 2. vydání.

9. Larousse : Encyklopedie pro mládež I - IV. /přeloženo z francouzského originálu Encyclopédie Larousse des jeunes. Librairie Larousse. Paříž 1984 / Albatros. Praha 1992 - 4, 1. české vydání.
10. Luebbers L.: Americké dřevořezy - Minulost a přítomnost.
Městská knihovna. Praha 1996.
11. Poupa V., Voseček J.: Výtvarná výchova v 1. a 2. ročníku.
SPN. Praha 1984, 4. vydání, upravené.
12. Sivko V., Brabec J.: Černobílé roky.
Mladá fronta. Praha 1965, 1. vydání.
12. Šamšula P., Hirschová J.: Průvodce výtvarným uměním IV. Práce. Praha 1994, 1. vydání.
13. Šamšula P., Adamec J.: Průvodce výtvarným uměním I. Práce. Praha 1994, 1. vydání.
14. Terzianová A. M.: Výtvarné náměty z Asie, Afriky a Ameriky.
Portál. Praha 1997, 1. vydání.
15. Univerzální lexikon umění /přeloženo z německého originálu Universallexikon der Kunst, vydaného I. P. Verlagsgesellschaft International Publishing GmbH

